లోకం
గుండెల చప్పుడు

బోజా వామనావతారంగారి మూడో కొడుకు లోకనాథం. అంతే! అంతకన్నా చెప్పుకోదగ్గ మహాత్మ్యమేమీ లేదు. అతనేమీ దుర్యోధనుడు కాదు; దృతరాష్ట్రుడుకూడా కాదు; కనీసం ధర్మరాజయినా కాదు.

ఏవిధమైన ఘనతాలేని లోకనాథం గురించి కథ ఏమిటని సందేహం కలక్కమానదు. అక్కడేవుంది అసలు రహస్యం. భావనా జగత్తులో సంచరించేవాళ్ళు లోకనాథం రూపంగురించీ, వయస్సుగురించీ ఏవో తప్పుడు అంచనాలువేస్తే తప్పదు– మోసపోతారు!

లోకనాథం ఏమంత చెప్పుకోదగ్గ స్ఫురద్రూపీ కాడు. నల్లగా ఉంటాడు. క్రాపు మొహంమీద పడుతూ ఉంటుంది. చెవులకి చిన్నప్పుడు కుట్టించిన కాడలుంటాయి. పోనీ, ఆజాను బాహువా అంటే పట్టేది; సరిగ్గా 5 అడుగుల 3 అంగుళాల మనిషి— ఆ విషయమేనా ఈమధ్యనే తెలిసింది— (డ్రిల్లు మాష్టారు స్పోర్ట్సు సందర్భంలో కొలిచారు కనక...

వయస్సునుబట్టి గౌరవించుదామన్నా జుత్తు నెరవలేదు. పిచ్చిగాని— జుత్తు ఎలా నెరుస్తుంది? మొన్న మొన్న, మార్చి 17వ తేదీని పదహారు వెళ్ళి పదిహేడో సంవత్సరం ప్రవేశించింది కదా!

కాబట్టి లోకనాథం పురాణపురుషుడూ, వేదాంత వేద్యుడూ కాడని తేలిపోయింది.

కాని, ఒక్క సందేహం మాత్రం తేలిందికాదు; లోకనాథంవంటి అతి సాదా మనిషి గురించి యింత అట్టహాసం ఎందుకూ అని. అదే చెప్పబోయే విషయం. సరిగ్గా ఇలాంటి మనిషికోసం, ఎన్ని రోజుల్నుంచో వెదుకుతూంటే ఈమధ్యనే తణుకులో కనిపించాడు.

లోకనాథం జీవితంలో ఏమంత చెప్పుకోదగ్గ విశేషాలున్నట్లు కనిపించదు. అందరిలాగనే పుట్టాడు. లాగులు మొలతాడులో దోపుకున్నాడు. పలకకి ఉమ్ముతడిచేసి చెరుపుకున్నాడు. మేస్టారుకొడితే, ఏడుస్తూ... కాస్తున్న ముక్కు—

ఎగబీలుస్తూ...ఇంటికి చక్కావచ్చేసేవాడు. మామూలుగానే బాల్యాన్ని ఆరంభయౌవనం వరకూ ఈడ్చిపారేశాడు.

ఇక్కడ— సరిగ్గా ఇక్కడే— ఇంకో ముఖ్యమైన విషయం చెబితేనేగ్గాని కథ పూర్తికాదు.

శ్రీ బొజ్జా వామనావతారంగారు బోర్డు ఎలిమెంటరీ పాఠశాలలో ప్రధానోపాధ్యాయులు. యుద్ధం, కరువు, కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం వగైరాల ధర్మమాఅని ఒక్క అణా తక్కువ 54 రూపాయిల జీతం లభిస్తోంది.

అటువంటి వామనావతారంగారికి సాక్షాత్తూ తృతీయ సంతానమైన లోకనాథం, తక్కెగల ఉపాధ్యాయులచేత తక్కువ దెబ్బలే తిన్నాడనేది ఆశ్చర్యపడాల్సిన విషయంకాదు. జనముద్దుగానే పెరిగాడనడంలో కొంతవరకూ సత్యం లేక పోలేదు.

క్లాసులన్నీ గబగబా పాస్యాయ్యాడు. ఇనస్పెక్టరుగారివల్ల బహుమతులు పొందాడు. హైస్కూలులో చేరాడు. స్కూల్ ఫైనల్ పరీక్షవరకూ అడ్డూఆపూ లేకుండా బాగానే చదువు కున్నాడని చెప్పాలి.

మేష్టర్లు అటెండెన్సు వేసేటప్పుడు మాత్రం "ప్రెజెంట్— సార్" అనేవాడు. పిలిస్తే పలికేవాడు. మినుపుల్లో మట్టిగెడ్డ లాగ, అణగి మణగి ఉండేవాడు. అందరూ మంచివాడని అనడంకూడా లేకపోలేదు.

"కుర్రాడంటే కుర్రాడా— మణిపూస కాదండీ వామనావతారంగారి లోకం...అలాంటివాళ్లు వృద్ధిలోకివస్తారు గాని వీళ్ళు, థూ..." అనేవారు కొందరు తండ్రులు, వాళ్ళ కొడుకులు సిగరెట్లు కాలుస్తున్నారనో, అమ్మాయిల్ని ఏడిపిస్తున్నారనో, లేక విద్యార్థి సంఘాలంటూ దేవుల్లాడుతున్నారనో, విసిగిన సంరక్షకులు, మన కథానాయకుణ్ణి మెచ్చుకునేవారు.

ఒక ముఖ్యమైన సంగతి చెప్పడం మరచిపోకూడదు; జనముద్దుగా పెరిగిన లోకనాథంపేరు సహజంగా 'లోకం' అనే ప్రతిష్టను పొందింది. దీనితో కథకి సంబంధమున్నా లేకపోయినా, అతని జీవితానికిమాత్రం ఉపయోగం ఉంది.

'బొజ్జా వామనావతారంగారి ఆకారం ఎలాఉంటుంది?' అనే ప్రశ్న ఎవ్వరూ వెయ్యకూడదు; నేను చెప్పనూకూడదు.. కారణం, అది యింకోకథకి సంబంధించిన వివరం.

వామనావతారంగారి మూడోకొడుకు లోకం. పెద్దవాడు రామనాథం తాలూకాఆఫీసులో గుమాస్తాగిరీ చెలాయిస్తున్నాడనే విషయంతో కథకి సంబంధం లేకపోయినా తెలుసుకోవడం మంచిది. ఎంచాతనంటే ఈమధ్యనే రామనాథం ఏమాత్రమో కక్కుర్తి పడ్డాడట. మెజస్ట్రీటుగారు మంచివాడుకావటంవల్ల చివాట్లుపెట్టి ఐదురూపాయలుజుల్మానా విధించారట కూడాను. రెండోవాడు సోమనాథం దూరాభారమైన పూనాకి వెళ్ళిపోయి సివిల్ సప్లయి డిపార్టుమెంటులో.

ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. ఈ వార్తలన్నిటితోటీ మన కథా గమనం దెబ్బ తింటుంది. కాబట్టి వివరాలు తెలుసుకోడానికి ప్రయత్నించవద్దు.

ఇంతకీ చెప్పుకోదగ్గ విషయం; లోకనాథం జీవిత రేఖల్ని తీర్చిదిద్దగల మహా ఘనకార్యం లోగడ మే 26వ తేదీనే జరిగింది.

మూడురోజులు ముందునుంచీ జాగ్రత్త పడుతూనే వచ్చాడు. వాళ్ళ అమ్మనడిగి బేడ సంపాదించుకున్నాడు. ప్రతిరోజు చొక్కా నిక్కరూ వేసుకునేవాడు. జేబులో బేడ పడేసుకొనేవాడు. స్టేషన్‌కి వెడుతూనే ఉన్నాడు.

ముందుగా పేపరుకొన్న మహానుభావుడెవరైనా కనిపించేవాడా? వెంటనే ఆపి అడిగేవాడు– "ఏమండీ సార్... యస్.యస్.యల్.సి. రిజల్ట్సు పడ్డాయాండీ!" అని.

పేపరుకొన్న వ్యక్తి ట్రంకు పుచ్చుకునో, సంచీ పట్టుకునో, వేగంగా వెళ్ళిపోతుంటే, వెనక్కి తిరిగి ప్రాధేయపడేవాడు– జవాబుకోసం.

'పడలేదు' అని తెలుసుకోగానే జేబులోని బేడ పడిపోయిందో, వుందో పరీక్షించుకొనేవాడు. తేలికయిన మనస్సుతో, బెడదలేని గుండెలతో యింటికి చక్కావచ్చేసేవాడు.

ఇదే కార్యక్రమం— కొంచెం ఇంచుమించు తేడాలుంటే నాకేమీ పేచీలేదు; మేలుకున్న మూడురోజుల్నుంచీ ఇలా చేస్తూనే ఉన్నాడు లోకం.

ఎన్నిచేస్తే ఏంలాభం?— 'కాగల కార్యం గంధర్వులు తీర్చా'రని ఆఖరికి... మే 26న జరిగింది; మహోపద్రవమైన విపత్సంఘటన ఆనాడు జరిగింది; భూమి గిరగిరా తిరిగింది... కళ్ళు చీకట్లు క్రమ్మాయి... లోకం గుండెలు తపతపా కొట్టుకున్నాయి. ఇంకా ఏం జరగాలి?

ఆంధ్రప్రభలో యస్.యస్.యల్.సి. పరీక్షా ఫలితాల లిస్టులో, లోకం నెంబరు ఒక్కటే లేదు. అంతే! వెధవన్నర చచ్చునెంబర్లు సహాలక్ష ఉన్నాయి...ఎందుకు పనికొస్తాయి? ఆ ఒక్కనెంబరూ, 1666 మాత్రమే కనిపించలేదు.

తను అనుకోవటమే కాదు. ఎంతమందో జ్యోతిష్కులు లెక్కలుకట్టి చెప్పారుకూడాను— "ఈ నెంబరుకలవ్యక్తి ఎంత మూర్ఖుడైనా తప్పనిసరిగా ప్యాసయితీరతాడు!" అని. పైగా లోకం మూర్ఖుడుకూడా కాదాయె! ఎప్పుడు కాంపోజిషన్ వ్రాసినా పదికి ఆరు మార్కులూ ఖచ్చితంగా పడిపోవలసిందే! అదీ అబద్ధంకాదు; సెలక్షన్సు పరీక్షలో నూటికి నలభై మూడు మార్కులకి తక్కువవస్తే ఛండాలుడు!

పోనీ, 'వడపోతపద్ధతి నశించాలి' అంటూ నెత్తిగోతుల వాళ్ళలాగ వెధవ కేకలేసుకుంటూ సమ్మెచేశాడనా?— అదీ లేదు.

కుర్రాళ్ళంతా సమ్మోచేసిన ఆకురోజులూ, ఎలాగోలాగ బుద్ధిగా పిల్లిలాగ మేస్టర్ల వెనకాల అడుగులో అడుగు వేసుకుంటూ ప్రతిపూటా స్కూలుకు హాజరయేవాడు. అటువంటి లోకం నంబరు, ఆంధ్రప్రభలో కనిపించకపోవటం అందరితో పాటు నాకూ విచారం కలిగించింది.

ఆ పొడుగాటి రోడ్డుమీద లోకం ఒంటరిగా నడుస్తున్నాడు. అనేకమైన జట్కాలు సైకిళ్ళు వస్తూపోతూనే ఉన్నాయి. జనులు గమనం సాగిస్తూనే ఉన్నారు. అయినా లోకం ఒంటరిగానే నడుస్తున్నాడు.

అతని మెదడు ఏమీ ఆలోచించటంలేదు.

ఎండ తీవ్రాతితీవ్రంగా 1666 నంబరును అచ్చువేయని ఆంధ్రప్రభలా మండిపోతోంది. జోళ్ళులేని లోకం కాళ్ళు నేలకి అంటుకుపోకుండా త్వరత్వరగా నడుస్తున్నాడు. తన ముందు ఎండలో దూరంనుంచి ప్రారంభమైన సున్నాలు గిరగిరా తిరుగుతూ సమీపిస్తున్నాయి. కళ్ళు చీకట్లు కమ్ముతున్నాయి. అయినా నడుస్తూనే ఉన్నాడు లోకం.

"నేను ఫేలవడానికి గల కారణం ఏమిటి చెప్మా!" తన్ను తనే ప్రశ్నించుకున్నాడు. ఏమీ అర్థంకాలేదు. పైగా ఆ ప్రశ్నతో తలమీద శోకభాండం ఫెడేలుమని పగిలింది. గొంతుముడిలో దాగొన్న సముద్రం పొంగింది. గుండెల్లో

పిడచకట్టుకున్న ఆవేశం మండుతూ పైకుబికింది. ఒక్కసారిగా వెక్కి వెక్కి ఏడవడం ప్రారంభించాడు లోకం.

ఎవళ్ళైనా కనిపించి 'ఎందుకేడుస్తున్నావు నాయనా?' అంటే ఏం చెప్పాలో తోచింది కాదు. అసలలా అడిగేవాళ్ళుంటారనే స్ఫురించలేదు. చాలాదూరం నడిచాడు. నిరాటంకంగా ఏడ్చాడు. అప్పుడప్పుడు చొక్కా చేతుల్తో కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంటున్నాడు. గబగబా గొర్రెపరుగులో అడుగులు వేస్తూ, నడుస్తున్నాడు లోకం. కాళ్ళు కాలుతూనే ఉన్నాయి.

ఇంకా ఇంటికివచ్చే పర్యంతం ఏడ్చేవాడే; కాని అలా జరగలేదు.

"ఏమోయ్...లోకం! నీపరీక్ష ఏమైంది? – అన్నారు తల్లాప్రగడ పంతులుగారు.

ఏం సమాధానం చెబుతాడు?

నిలువునా కొయ్యబారిపోయాడు లోకం. కన్నీళ్ళు తుడిచేసుకున్నా, చెంపలూ కన్నులూ ఏడ్చిన జాడలతో స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి.

సర్దుకుని మెల్లగా జవాబిచ్చాడు – "పోయిందండీ–" బుర్ర దించేసుకున్నాడు లోకం. సిగ్గు అగ్నిపర్వతంలాబద్దలైంది వెక్కి వెక్కి ఏడ్పువచ్చింది. పళ్ళు బిగించి ఆపుకున్నాడు లోకం. పెదవులు వణికిపోతున్నాయి.

"అయ్యో! అదేవిట్రోయ్— పాపం, నీది పోవడమేమి ట్రోయ్—అన్యాయం! మా వెధవే ప్యాసయ్యాడు" అన్నారు పంతులుగారు.

దానితో మరీ క్రుంగిపోయాడు లోకనాథం. "ఏమిటి సత్యం పాసయ్యాడా?"—అన్నాడు బుర్ర తేల్చి... కాని, ఆ ప్రశ్న వెలువడేసరికే పంతులుగారు చాలాదూరం వెళ్ళి పోయాడు. తాను కనిపించడంవల్ల మరింత దుఃఖం వచ్చిందని గ్రహించాడు కాబోలు! ప్రశ్న శూన్యంలో గంతులువేస్తూ లోకాన్ని వెక్కిరించింది.

నిజమే మరి— వాడు, ఆ తల్లాప్రగడవారి అబ్బాయి— సత్యం ప్యాసవడమంటే మరీ ఆశ్చర్యమైన విషయం. తన హైస్కూలులో సమ్మెచేయించిన రింగులీడరని హెడ్మాష్టరు టి.సి. ఇచ్చి పంపివేశారు. దానితో తెగులుకుదిరింది వాడికి! కాకినాడపోయి ఏదో హైస్కూల్లో చదువుకున్నాట్ట. 'విద్యార్థి సంఘం, విద్యార్థి హక్కులు' అని తెగ గోలచేసేవాడు. అలాంటివాడు ప్యాసవడమంటే, నిజంగా ఆలోచించవలసిన విషయమే మరి— అంచాతనే కసిగా ఆలోచిస్తున్నాడు— రామనాథం.

ఈవిషయం వినేసరికే సగంలో ఆపుచేయబడ్డ దుఃఖం అతని గుండెల్లోంచి ఎగిరిపోయింది. 'సత్యం ఎలాప్యాసయ్యాడు చెప్మా... నాదెంచేత పోయిందిచెప్మా!' తననీ, శూన్యాన్నీ

ఒక వందసార్లయినా ఈ రెండు ప్రశ్నలూ అడిగిఉంటాడు లోకం. సందేహంలేదు.

ఏడ్చి, కళాశూన్యమైన ముఖంతో, పాలిన కన్నులతో యింటికి వచ్చేశాడు లోకనాథం. వచ్చి వీధి అరుగుమీద— మోకాళ్ళమీద బుర్ర పెట్టుకొని కూర్చున్నాడు. ఎడమచేతి పిడికిలితో చుట్టబెట్టిన ఆంధ్రపత్రిక పట్టుకున్నాడు.

వామనాక్షతారంగారు కూడా బయటనుంచి వచ్చేశారు. బట్టలు— కోటు, ఉత్తరీయం వగైరాలన్నీ విప్పేశారు. పాగా కొయ్యకి తగిలించారు. అంగోస్త్రం కట్టుకున్నారు. దొడ్లోకి వెళ్ళి కాళ్ళూచేతులూ కడుక్కున్నారు. తువ్వాలుతో ముఖం తుడుచుకుంటూ, ఏకాఏకీ తిన్నగా వీధిలోకి వచ్చేశారు. ఆ అర్ధనగ్నస్వరూపంవల్ల ఎవ్వరికీ భయమూ అసహ్యమూ కలగలేదనడం అబద్ధంకాదు. కారణం, ఆ వీధిలోనే ఆయన ఆరుగురు పిల్లల్ని కన్నారు. అందరికీ అలవాటయిన మనిషి మరి!

వస్తూనే కొడుకు వాలకం పరికించి చూశారు. ఏదో గలాభా జరిగిందని త్వరలోనే గ్రహించారు. వెంటనే ప్రశ్నించారు "ఏంరా అలా కూర్చున్నావేం? పరీక్ష రిజల్ట్సు వచ్చాయా!" అని.

లోకం మౌనం వహించాడు. కానీ అతనిలోని దుఃఖం మాత్రం భీకరమైన శబ్దం చేసుకుంటూ బైటికి వచ్చేసింది. తనపని పూర్తిచేసుకోడానికి.

లోకం చేతిలో నలిగిపోతున్న పేపరు పుచ్చుకున్నారు వామనావతారంగారు. బాగా నిదానంగా చూశారు. నిజమే 1666 స్పష్టంగా అందులో కనిపించలేదు.

ఏమీ తోచలేదాయనకి. గంగవెర్రులెత్తినట్టయింది. జెర్రిలు పాకడమేకాదు; కుట్టినట్టుకూడా అయింది. సందేహంతో, పొంగుతూన్న దేహంతో, కోపంతో బుసకొడుతూ లోపలికి వేగంగా వెళ్ళిపోయారు వామనావతారంగారు.

ఆ పరిస్థితిలోఉన్న కొడుకునేమీ అనకూడదనే సదుద్దేశాన్ని వామనావతారంగారి ఈచర్యకు అంటకట్టే ప్రబుద్ధులు లేకపోలేదు. అది ఎంతవరకూ రైటో తెలియదుగాని సులోచనాలజోడు ధరించి స్పష్టంగా చూడటానికనేది మాత్రం నిజం.

లోకనాథం ఒక కంటితో ఏడుస్తున్నాడు... రెండవ కంటితో భవిష్యత్తును పరికిస్తున్నాడు. అన్నిటికన్నా ముఖ్యమైన విచిత్రం మరొకటి అతన్ని వేధించడం ప్రారంభించింది. తన ముందునంబరు 1665గాను ప్యాసయ్యాడు——

ఎలా ప్యాసయ్యాడా అని! సమాధానం రానివెన్నో ప్రశ్నలు; ఇంగ్లీషు పేపరునాడు, లెక్కలు పేపరునాడూ కూడా, తన నప్పుడప్పుడు ఏవో అడుగుతూనే ఉన్నాడు. లెక్కల ఆన్సర్లుకూడా తనే చెప్పేడాయె! ఆ డెప్యూటీ

కలెక్టరుగారి కొడుకు లక్ష్మణమూర్తి ఎలా ప్యాసవగలిగాడూ అని తీవ్రంగా ఆలోచించాడు లోకం.

క్లాసులోనైతం కాంపోజిషన్ దగ్గర్నుంచీ తనదాంట్లో కాపీకొట్టే లక్ష్మణమూర్తి ప్యాసవడం... తనది... ఎప్పుడూ మంచిమార్కులువచ్చే తనది, ఫెయిలవడం ఎలా సాధ్యమైందా అని చాలా అనుమానించాడు లోకనాథం.

"నాదే పోయిందిగదా, నాదాంట్లో కాపీ కొట్టినవాడిది మాత్రం ఎలాప్యాసయిందీ?" తర్కించుకున్నాడు లోకనాథం 'నెయ్యికి గిన్నె ఆధారమా? గిన్నెకి నెయ్యాధారమా?' అనే తర్కానికిలాగే దీనికీ సమాధానం తేలలేదు.

డిప్యూటీకలక్టరుగారి బావమరిది, పరీక్ష పేపర్లు వెళ్ళిన ఊళ్ళన్నీ వెళ్ళారనీ, చాలా డబ్బు ఖర్చుచేశారనీ, లక్ష్మణమూర్తే స్వయంగా తనతో చెప్పిన సంగతి జ్ఞాపకంవచ్చింది. "అంచాతనే ప్యాసయ్యాడేమో!"అనుకున్నాడు లోకం.

"పోనీ నేనూ అలాగే చేసుకోవలసింది." తన పొరపాటుకి చింతించాడు లోకం. కానీ వెంటనే 'ఆ వెధవపనికి తను పూనుకోవడం ఏం ఖర్మ!' అనుకున్నాడు. పైగా తన పరీక్ష పోతుందని ఎవరో అనడం ఎందుకు— తనుకూడా ఎప్పుడూ...కలలోనైనా అనుకోలేదు. 'ఎలాపోయింది చెప్మా మరి? మళ్ళీ సమాధానశూన్యత ఆవరించింది. ఒకవేళ, అలా

సి.పి. బ్రౌన్ భాషా పరిశోధన కేంద్రం, కడప.
ప్రవేశపెట్టిన సంఖ్య ....
తేది ....

చేయిద్దామంటే, తనకెవరు సహాయం చేస్తారు? ఆ ఆలోచనతో లోకానికి నిమిత్తమే లేకపోయింది.

"లోకనాథం మంచివాడు" అని రుజువు చేయడానికి లక్ష సాక్ష్యాలున్నాయి. చిన్నతనంలో, 'మంచిపిల్లవాడు పెందలకడ లేచును' అనే పాఠం చదివిన మరుక్షణంనుంచీ పెందలకడ లేవడం ప్రారంభించాడు. 'తల్లీ నిన్ను తలంచి'... అనే పద్యం ఆద్యంతం భక్తితో తలవంచుకుని చదువుకొనేవాడు. 'పచ్చయ్యప్ప, విద్యాసాగర్' వంటి మహాపురుషుల జీవితాలు చదివిన నాటినుంచీ తనూ అలా అవడానికి శక్తి వంచన లేకుండా కృషి చేస్తూనే ఉన్నాడు.

వామనావతారంగారు విస్పష్టంగా పత్రిక తిలకించారు. తన కొడుకు పరీక్ష ఎందుకుపోయిందో కారణం తెలియలేదు— కారణం ఆంధ్రప్రభలో కనిపించలేదు మరి! చాలాసేపు సందేహించాడు. పరీక్షలైపోయిన వెంటనే తనతో అన్నీ సక్రమంగానే జవాబులిచ్చిన లోకనాథం పరీక్ష ఎలాతప్పిందోఆయనకి బోధపడలేదు. అనుమానించాడు. చాలాచాలా ఆలోచించాడాయన!

ఆలోచించిన కొద్దీ కోపం ఉక్రోషం, బుసబుస పొంగుకొచ్చింది వామనావతారంగారికి;...చేతికర్ర పట్టుకొని వీధిలోకి వచ్చాడు. "ఏంరా వెధవా... ఎందులో తగలేశావ్!" అని భీకరంగా అడిగాడు.

అప్పటివరకూ లోపల్లోపల ఏడుస్తున్న లోకనాథం బావురుమని అరిచాడు; "అన్నీ బాగా నేర్చానునాన్నోయ్!"

సమాధానంతో వామనావతారంగారు తృప్తిపడలేదు. జుత్తుపట్టుకుని బరబరా లోపలికి లాక్కువచ్చారు. గోలగోలగా ఏడుస్తున్నాడు లోకనాథం.

చేతికర్రతో లోకం వీపుమీద బాదారో లేదో తెలియదు. కానీ ఒకటి రెండుసార్లు "నిజం చెబుతావా, లేదా?" అంటూ కర్ర ఎత్తడం జరిగింది.

"బాగానే రాశా నాన్నోయ్! డౌటుంటే అప్పుడే చెబుదును,—కొట్టకు బాబోయ్!" అని అరుస్తూ, ఏడుస్తున్నాడు లోకం.

"వెధవ పీనుగా!—ఎందులోనైనా పడిచావక ఇంటికెందుకు వచ్చావురా సిగ్గులేక...!" అన్నారు గట్టిగా.

అన్నారేగానీ వెంటనే మొహం అదోలా నల్లబోయింది. తన పరీక్ష తప్పిననాటి మారుమూల సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చినట్టుంది. నిశ్చేష్టుడై నుంచున్నారు. అంతే!

పిల్లల్ని అలాంటి పరిస్థితిలో దండించరాదని, తాను ట్రెయినింగు చదివిన మనస్తత్వ శాస్త్రంలో ఉన్నా, లోకనాథం చదువుకైన డబ్బుని తల్చుకునే సరికి వామనావతారగారి విచక్షణాజ్ఞానం అడుగంటిపోయింది.

పాపం మాట్లాడుకో కూడదు. సహజంగా వామనావతారంగారు కరుణాహృదయుడే... అయినా జీవితం గడపని బడిపంతులు వుద్యోగంలో తగిలిన రోకటి పోట్లతో విసిగి, కఠినత్వం విజృంభించింది...కోపం ప్రళయ తాండవం చేసింది వామనావతారంగారి హృదయంలో...

అలాగే చతికిల పడిపోయాడు లోకనాథం...బిగ్గరగా ఏడవడం మానేశాడు. పొంగులుగా వస్తూన్న దుఃఖంతో వెక్కి వెక్కి లోపల ఏడుస్తూనే ఉన్నాడు.

వామనావతారంగారు లోపలికి వెళ్ళిపోయారు; భోజనం చేసి త్వరగా ప్రయివేట్ ట్యూషన్లకిపోవాలి మరి!

క్రిమేపీ దుఃఖం తగ్గడం ప్రారంభించింది లోకానికి. బహుశా ఒంట్లో ఉన్న కన్నీళ్ళు కారిపోయాయేమో! ఏమైనా ఏడవడం మానేసిన దగ్గర్నుంచీ ఆలోచనలు వ్యాపించడం ప్రారంభించాయి.

అయితే ఒక్కటి మాత్రం నిజం. పరీక్ష పోవడానికి గ[illegible] కారణాన్ని పరిశోధించడం మానేశాడు. కారణం—తనలా[illegible] పరీక్షపోయిన వాళ్ళ నంబర్లున్నాయని తెలుసుకొన్నాడు. త[illegible] భవిష్యత్కార్యక్రమం గురించి యోచిస్తున్నాడు.

తన తండ్రి సూచించినట్లు 'ఎందులోనో పడి చచ్చి పోతే...' ఇంత విలువైన ఆలోచన ఒక్క గంట క్రితం తట్టి

ఏంజరుగునో కాని, సమయం మించిపోయినట్లు తోచింది లోకానికి.

"నాన్నగారు మళ్ళీ చదివిస్తారా?"

స్వీయ హృదయాన్ని తరిచి ప్రశ్నించు కున్నాడు. జవాబులకు బదులు జ్ఞాపకాలు చిగురించాయి. తనకుటుంబ జీవితంలో నిత్యం జరుగుతున్న గుంజాటన గుర్తుకొచ్చింది... తన తర్వాత చెల్లెలు వెంకటరత్నం, ఏడాదయింది పెద్దమనిషై, ...దానికి పెళ్ళిచేయాలని ఎంత తాపత్రయ పడుతున్నాడు వామనావతారంగారు!

సంబంధాల కోసం వెదకడానికి దిక్కుమాలిన ఉద్యోగంలో ఆయనకి సెలవే దొరకదు. సెలవుదొరికితే మాత్రం, పెళ్ళికొడుకులు తేరగా దొరుకుతున్నారా? రోజూ అన్నాల దగ్గర పోరేకదా! "ఎంత లేసి వెధవలకీ వెయ్యా, రెండు వేలూను ఎక్కడ ఇచ్చుకోగలమే?"—అనేవారు వామనావతారంగారు.

జ్ఞాపకాలు త్రాచుపాముల్లాగ పగబడుతున్నాయి. లోకం గుండెల్లో ఆ మాటలు సుళ్ళుతిరుగుతున్నాయి.

"రత్నానికయింతర్వాత, లక్ష్మికవాలి...చిన్నతమ్ముడు చదువుకోవాలి; అమ్మకి మళ్ళీ కడుపుట...బామ్మా వాళ్ళు అనుకుంటున్నార...ఈపరిస్థితుల్లో నాకు చదువు సాగేదెలా?" నోట్లోనే అనుకున్నాడు. గబగబా సంబాళించు కున్నాడు. లోకానికి సన్నిహితంగా ఉంటేతప్ప వినిపించవా మాటలు.

"భవిష్యత్తులో ఏంచేయాలి?—స్కూలు మేష్టరీచేయిస్తా రేమో నాన్న!" మళ్ళీ అనుకున్నాడు.

మెదడు చక్రంలా తిరిగి పోతోంది.

"పూనా వెళ్ళిపోతేనో... పెద్దన్న ఆఫీసులో గుమాస్తాగా చేరితేనో..."

మెదడు కొత్త నీటివరదలా పొంగుతోంది. గమ్యం లేకుండా గంతులు వేస్తోంది.

"ఇంతకీ ఉద్యోగం ఎవరిస్తారు?...ట్రైనింగు మాత్రం చదివించ గలడా నాన్న...అన్నట్టు స్టయిఫండు ఇస్తారుగా... అయినా నాన్న చెప్పినట్టు చచ్చిపోతేనో?..."

తీవ్రాతి తీవ్రంగా ఆలోచించుకుంటూ అలాగే కూర్చున్నాడు లోకనాథం...గుండె బీటల్లోంచి జలజలా కారుతున్నాయి ఆలోచనలు...చుట్టూ ఆవరించుకున్న శూన్యంలో వికారాలు పిచ్చిగా తాండవిస్తున్నాయి.

కానీ, చరిత్ర ప్రసవిస్తూన్న ఈ మహత్తరమైన దశలో లోకానికి కర్తవ్యతా జ్ఞానం ఉదయించకుండా ఉంటుందా? ఏమో మరి ! *

★